

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З КУРСУ**

**«СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА РІЗНИМ КАТЕГОРІЯМ НАСЕЛЕННЯ»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 232 СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ
ЗНАНЬ 23 СОЦІАЛЬНА РОБОТА**

Кам'янець-Подільський
2021

УДК 364(0758)
ББК 60.99я73
М 54

Рецензенти:

Ярошенко А.О. - доктор філософських наук, професор кафедри політології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова;

Чайковська О.М. - кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та практичної психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

*Друкується за ухвалою науково-методичної ради факультету
корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол №7 від 14 червня 2021 року)*

М 54 Методичні рекомендації до проведення практичних занять з курсу «Соціальна допомога різним категоріям населення» для студентів спеціальності 232 Соціальне забезпечення галузі знань 23 Соціальна робота / укл. Л.П. Мельник. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2021. 66 с.

У поданих навчально-методичних матеріалах представлено мету, основні завдання, структуру, тематичний зміст курсу «Соціальна допомога різним категоріям населення», а також подана характеристика основних компетенцій, які формуються у результаті його вивчення. Означені методичні рекомендації подані з метою оптимізації роботи студентів при підготовці до практичних занять. Плани практичних включають в себе: тему заняття, навчальні цілі, питання та проблеми для обговорення, ситуаційні (контрольні) завдання, завдання для самостійного опрацювання, теми рефератів, список рекомендованої літератури, користуючись якою, можна поглибити знання з дисципліни «Соціальна допомога різним категоріям населення». Методичні рекомендації призначено для студентів, які навчаються за спеціальністю 232 Соціальне забезпечення, галузі знань 23 Соціальна робота, викладачів, фахівців із соціальної роботи.

УДК 364(0758)
ББК 60.99я73

© Укладання: Л.П. Мельник

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУРСУ «СОЦІЛЬНА ДОПОМОГА РІЗНИМ КАТЕГОРІЯМ НАСЕЛЕННЯ»	6
1.1. Мета та завдання курсу.....	6
1.2. Результати навчання.....	6
1.3. Обсяг і ознаки курсу.....	7
1.4. Політики курсу (правила та вимоги).....	7
1.5. Схема курсу.....	8
1.6. Система оцінювання та вимоги.....	9
1.7. Загальні рекомендації щодо підготовки до практичних занять..	15
2. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	17
2.1. Практичне заняття 1.....	17
2.2. Практичне заняття 2.....	19
2.3. Практичне заняття 3.....	21
2.4. Практичне заняття 4.....	24
2.5. Практичне заняття 5.....	27
2.6. Практичне заняття 6.....	30
2.7. Практичне заняття 7.....	33
2.8. Практичне заняття 8.....	36
2.9. Практичне заняття 9.....	39
2.10. Практичне заняття 10.....	41
2.11. Практичне заняття 11.....	43
2.12. Практичне заняття 12.....	45
2.13. Практичне заняття 13.....	47
2.14. Практичне заняття 14.....	49
2.15. Практичне заняття 15.....	51
3. ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З КУРСУ «СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА РІЗНИМ КАТЕГОРІЯМ НАСЕЛЕННЯ»	53
4. ДОДАТКИ	56

ПЕРЕДМОВА

Україна розпочала інтеграцію в європростір і це спонукало до введення критеріїв ефективності соціального забезпечення різних категорій населення. В зв'язку з цим є актуальним розгляд питань взаємодії соціального забезпечення, соціальної роботи та соціальної політики держави. Даний курс присвячений вивченню соціального забезпечення, що базується на соціально-економічних правах, стандартах, соціальних гарантіях, методах та допомозі конкретним категоріям клієнтів.

Соціальне забезпечення є інструментом політики, що застосовується для регулювання рівня життя населення і передбачає надання послуг та матеріальних ресурсів у різних формах, що фінансуються державою. Соціальне забезпечення – це суспільне явище, яке є моделлю підтримки, яку суспільство реалізує у конкретний історичний період, відповідно до особливостей національно-культурного та соціально-культурного розвитку. Воно будується на підставі соціальної політики. Соціальне забезпечення є об'єктом уваги соціальної політики (пенсійне забезпечення в старості; у разі інвалідності; зайнятості; системи охорони здоров'я; житлової, сімейної та гендерної політики). Основними принципами соціального забезпечення є: принцип рівних прав щодо соціально-економічного забезпечення, принцип комплексного підходу, принцип короткотермінових та довготермінових аспектів забезпечення, принцип адресності, принцип партнерства та добровільності, принцип гуманності, принцип адміністрування та планування соціальної допомоги, принцип контролю та відповідальності, принцип професійної готовності до практичної діяльності, принцип рівних прав та можливостей, принцип диференціації, принцип термінів забезпечення, принцип гуманності, принцип на засадах деонтології, принцип партнерства та добровільності.

Курс «Соціальна допомога різним категоріям населення» є нормативною дисципліною освітньо-професійної програми «Соціальна допомога» з підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 232 Соціальне забезпечення галузі знань 23 Соціальна робота і має на меті вивчення теорії та практики діяльності спеціалізованих служб соціальної допомоги державного і недержавного сектору, формування у студентів

знань і практичних навичок, щодо специфіки надання соціальної допомоги різним категоріям населення.

Практичні заняття з курсу «Соціальна допомога різним категоріям населення» передбачає організацію викладачем детального розгляду студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання практичних завдань.

Навчальною програмою передбачено 30 годин на проведення практичних занять. До кожного заняття подано перелік питань та проблем, що виносяться на обговорення, визначенні завдання для самостійного опрацювання, запропоновані теми для рефератів з метою поглибленого аналізу теми заняття, список рекомендованої літератури.

Студентам пропонуються також питання до модульної контрольної роботи. У додатках подані вимоги до написання есе та рефератів.

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУРСУ «СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА РІЗНИМ КАТЕГОРІЯМ НАСЕЛЕННЯ»

1.1. Мета та завдання курсу

Мета курсу «Соціальна допомога різним категоріям населення» полягає у вивченні практики діяльності спеціалізованих служб соціальної допомоги державного і недержавного сектору, формування у студентів знань і практичних навичок, щодо специфіки соціальної допомоги різним категоріям населення.

Завдання курсу «Соціальна допомога різним категоріям населення» полягає у вивченні специфіки різних вразливих категорій населення; засвоєні теоретичних засад соціальної допомоги та практичних методів роботи з конкретними групами населення; ознайомлені практики діяльності спеціалізованих служб соціальної допомоги в соціальній сфері.

1.2. Результати навчання

Вивчення курсу «Соціальна допомога різним категоріям населення» передбачає формування таких **компетентностей**:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні задачі та проблеми у галузі соціальної сфери, що передбачає проведення досліджень, знання конкретних шляхів, прийомів соціально-психологічного впливу в окремих соціальних інституціях і в конкретному середовищі та/або здійснення інновацій.

Загальні компетентності:

Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Здатність мотивувати людей рухатися до поставленої мети.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

Володіння засадами соціальної роботи, особливостями її розвитку в Україні, відмінностями у роботі з різними групами клієнтів, які потребують соціальної підтримки, а також з управлінськими аспектами соціальної роботи.

Використання набутих теоретичних знань у практичній роботі з різними групами; ефективних методів та форм профілактично-корекційної, лікувально-оздоровчої та реабілітаційної роботи із різними

категоріями клієнтів; способів інтеграції щодо особливих груп клієнтів та оцінка їх ефективності.

Програмні результати навчання:

Знання теоретичних та методологічних засад соціальної роботи, її історичних коренів, традицій, вітчизняного і зарубіжного досвіду, сучасних завдань, методів організації соціального захисту населення.

Вирішення соціальних проблем: соціального захисту, соціальної допомоги, соціальної підтримки населенню.

1.3. Обсяг і ознаки курсу

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Освітня програма, спеціальність	Соціальна допомога, 232 Соціальне забезпечення	-
Рік навчання / рік викладання	Четвертий / 2020-2021 н.р.	-
Семестр вивчення	8	-
Нормативна / вибіркова	Нормативна	-
Кількість кредитів ЄКТС	5	-
Загальний обсяг годин	150	-
Кількість годин навчальних занять	60	-
Лекційні заняття	30	-
Практичні заняття	30	-
Семінарські заняття	-	-
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна та індивідуальна робота	90	-
Форма підсумкового контролю	екзамен	-

1.4. Політики курсу (правила та вимоги)

Академічна доброчесність. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикавання джерел списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Відвідування занять. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт, передбачених курсом.

Методи навчання. Словесні методи (пояснення, розповідь з елементами бесіди, діалог, дискусія); наочні методи (демонстрування, ілюстрування); практичні методи (спостереження, робота з інформаційними джерелами, аналіз статистичних даних); методи інноваційних технологій (опорний конспект, методи інтерактивного навчання, методи проблемного навчання).

Форми та методи оцінювання. Усна (бесіда, доповідь, повідомлення, коментар опорного конспекту тощо), письмова (самостійна робота заповнення таблиць, складання схем тощо), тестова (за закритими тестами), самоконтроль (рецензування відповіді, самооцінка письмової роботи тощо), підсумковий контроль (екзамен).

Література. Уся література, яку студенти не можуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.

1.5. Схема курсу

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)						
	разом	у тому числі					
		лекційні заняття	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	індивідуальна робота
Змістовий модуль 1.							
Теоретико-методологічні засади соціальної допомоги різним категоріям населення							
Тема 1. Соціальний захист сімей та забезпечення соціальних стандартів їх життєдіяльності	24	6	6	-	-	12	-
Тема 2. Соціальне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	10	2	2	-	-	6	-

Тема 3. Соціальне забезпечення безробітних в Україні	18	4	4	-	-	10	-
Тема 4. Соціально-економічні аспекти забезпечення осіб з інвалідністю в Україні	18	4	4	-	-	10	-
Тема 5. Соціальна допомога жертвам сімейного насильства	12	2	2	-	-	8	-
Тема 6. Соціальна допомога юним матерям	10	2	2			6	-
Тема 7. Соціальна допомога різним категоріям населення, які постраждалим від торгівлі людьми	12	2	2	-	-	8	-
Тема 8. Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД	12	2	2	-	-	8	-
Тема 9. Соціальна допомога літнім людям	12	2	2	-	-	8	-
Тема 10. Соціальна допомога військовослужбовцям з посттравматичними стресовими розладами	12	2	2	-	-	8	-
Тема 11. Соціальна допомога особам з девіантною поведінкою.	10	2	2	-	-	6	-
Разом за змістовим модулем 1	150	30	30	-	-	90	-
Разом годин	150	30	30	-	-	90	-

1.6. Система оцінювання та вимоги

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Соціальна допомога різним категоріям населення» оцінюються згідно Положення про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (зі змінами та доповненнями).

Контроль успішності студентів здійснюється з урахуванням поточного і підсумкового контролю. Сума отриманих студентом балів в інтервалі від 1 до 100.

Формою підсумкового контролю з курсу є екзамен. Результати поточного контролю на практичних заняттях, результати написання модульної контрольної роботи, результати виконання самостійної роботи є основою підсумкової оцінки (балів) з дисципліни.

Розподіл балів за змістовими модулями

Поточний і модульний контроль (60 балів)			Екзамен	Сума
Змістовий модуль 1 (60 балів)			40	100
Поточний контроль	МКР	СР		
18 балів	30 балів	12 балів		

Оцінювання успішності студентів враховує:

- результати роботи на практичних заняттях;
- якість виконання самостійної роботи;
- результати написання модульної контрольної роботи.

Критерії оцінювання роботи на практичних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні».
	2	Студент мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні»; може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	3	Студент намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі властивості; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру.
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями орієнтується у поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	5	Студент розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; але окремі висновки не логічні, не послідовні.

	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє користуватися додатковими джерелами.
Достатній (алгоритмічно дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими теоріями і фактами, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; скласти таблиці, схеми.
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення.
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії, нормативні документи; може самостійно опрацювати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички.
Високий (творчо- професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності різних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні тенденції, факти, явища, процеси; самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси.
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у

		практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні явища, процеси; займає активну життєву позицію.
	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

З курсу «Соціальна допомога різним категоріям населення» передбачено проведення 1 модульної контрольної роботи (МКР). Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі. До її написання допускаються усі студенти.

Модульна контрольна робота оцінюється в 30 балів: 2 теоретичних завдання (за кожну повну вірну відповідь теоретичного завдання нараховується максимально 10 балів) – 20 балів; та 10 тестових питань – по 1 балу за 1 правильну відповідь – 10 балів.

Позитивну оцінку за МКР не рекомендується покращувати. Невиконання МКР оцінюється 0 балів.

Студенти, які за результатами виконання МКР отримали рейтинговий бал менший 60% від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для її виконання або не виконали її завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Критерії оцінювання виконання самостійної роботи

Самостійна робота студента оцінюється у 12 балів, її виконання перевіряється під час практичних занять та згідно графіка самостійної роботи.

Самостійна робота студентів по опануванню курсу відбувається в таких формах:

- ✓ вивчення теоретичних основ курсу за конспектами лекцій та рекомендованою літературою;
- ✓ підготовка доповідей, рефератів, есе за тематикою курсу;
- ✓ підготовка відеопрезентацій;
- ✓ самостійне опрацювання додаткової літератури до тем лекційного курсу;
- ✓ самостійне опрацювання питань для підготовки до іспиту (самоконтроль засвоєння змісту лекційного курсу).

В допомогу студентам у їх самостійній роботі викладач проводить індивідуальні консультації з дисципліни.

Кількість балів за виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань.

Критерії оцінювання семестрового екзамену

Семестровий екзамен складається з 40 тестових питань: кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал.

Студенти, які мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, не допускаються до іспиту. Вони допускаються до іспиту після ліквідації академічної заборгованості за результатами поточного контролю.

Вважається, що студент підготувався до іспиту, якщо рейтингова оцінка за його результатом більша або дорівнює 24 балам.

Студентам, які за іспит отримали незадовільну оцінку, дозволяється ліквідувати академічну заборгованість після належної підготовки. Ліквідація академічної заборгованості за результатами семестрового контролю дозволяється до початку наступного семестру в час, визначений графіком ліквідації академічної заборгованості, та допускається не більше двох разів з навчальної дисципліни: один раз викладачеві, другий – комісії, яка створюється за розпорядженням декана факультету.

**Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних
досягнень здобувачів вищої освіти**

Рейтингова оцінка з навчальної дисципліни	Оцінка за шкалою ECTS	Пояснення	Рекомендовані системою ECTS статистичні значення (у %)	Екзаменаційна оцінка за національною шкалою	Національна залікова оцінка
90-100	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)	10	відмінно	зараховано
82-89	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)	25	добре	
75-81	C	Добре (в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)	30		
67-74	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)	25	задовільно	
60-66	E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)	10		
35-59	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)		незадовільно	
1-34	F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)			

1.7. Загальні рекомендації щодо підготовки до практичних занять

Готуватися до практичного заняття необхідно з вивчення конспекту лекції. Студент повинен проаналізувати логіку викладення основних питань теми, про цьому повинен розраховувати не на механічну пам'ять, а на творче осмислення матеріалу. Значну допомогу у цьому надає робота з рекомендованою літературою. Після вивчення конспекту і літературних джерел студент повинен вирішити, чи всі питання теми знайшли своє відображення у вивчених матеріалах. Якщо на яке-небудь питання студент не знайшов відповіді, йому слід звернутися до викладача за консультацією. Знайдену у додаткових джерелах інформацію студент заносить у конспект і у ході свого виступу він не просто зачитує її, але коментує або тлумачить в залежності від того, якого виду джерело інформації.

Однією з форм самостійної роботи є підготовка до практичних занять, завдання яких полягає в тому, щоб закріпити і поглибити знання, навчити творчо працювати з літературою, виробити вміння аналізувати процеси і події, розвивати здатність до самостійних суджень, висловлювати і відстоювати свої погляди, навчити готувати реферати, повідомлення з окремих питань, виступати з ними на заняттях.

Студенти в процесі роботи повинні перевіряти свої знання, з'ясувати, чи вірно вони розуміють матеріал, який вивчають. Значні можливості для самостійного усвідомлення теми, аналізу проблемних ситуацій, формування особистого ставлення до обговорюваного питання дають семінари-диспути. Практичні заняття сприяють рішенню пізнавальних завдань, розглядають результати виконання практичних вправ, пов'язаних зі змістом дисципліни. Готуватись до практичних занять бажано у наступному порядку:

1. Ознайомитися з темою, планом заняття, рекомендованою літературою, прочитати конспект лекції і усвідомити матеріал даної теми.

2. Вивчити навчальний матеріал, підібрати додаткову літературу.

3. Скласти план виступу або тези з кожного питання заняття, що дуже важливо для систематизації і засвоєння знань, чіткого та послідовного виступу. Рекомендується вести словник специфічних термінів.

4. Систематично здійснювати самоконтроль повноти засвоєння матеріалу, даючи відповідь на запитання, які вміщені в підручниках в кінці кожного розділу, в методичних посібниках та рекомендаціях.

Самоконтроль здійснюється і в бесідах з певних питань з іншими студентами. Якщо виявляються прогалини в знаннях, уміннях, слід ще раз звернутися до навчальної літератури, незрозумілі питання з'ясувати з викладачем.

Виступ на занятті має бути розгорнутий, переконливий, доказовий і аргументований, повинен розкривати суть питання, його значимість, супроводжуватись висновками, порівняннями, узагальненнями.

Студенти повинні бути готові доповнити виступи одногрупників, прорецензувати їх відповіді, висловити свою точку зору і обґрунтувати її. По ходу заняття необхідно робити короткі записи щодо уточнення, доповнення запитань. Практичне заняття передбачає участь кожного студента в його підготовці і проведенні з оцінкою по темах, що вивчаються.

2. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

2.1. Практичне заняття 1

Тема практичного заняття № 1

Соціальний захист сімей та забезпечення соціальних стандартів їх життєдіяльності

Навчальні цілі: студент повинен *знати:* особливості соціального захисту сімей. *Вміти:* визначати різні види допомоги: у зв'язку з вагітністю та пологами, при народженні дитини, по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Роль сім'ї в демографічному аспекті суспільства.
2. Соціальне забезпечення у зв'язку з вагітністю та пологами.
3. Допомога при народженні дитини.
3. Допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Опишіть перелік обставин за якими призначається державна соціальна допомога сім'ям з дітьми.
2. Який перелік документації необхідний для призначення допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами?
3. Охарактеризуйте особливості призначення допомоги при народженні дитини.
4. Опишіть випадки припинення виплати допомоги при народженні дитини.
5. Охарактеризуйте призначення допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Охарактеризуйте форми та рівні соціальної допомоги сім'ям в різних країнах світу.
2. Напишіть есе на тему «Сім'я – найбільша цінність на землі».

Теми рефератів:

1. Актуальні проблеми сучасної сім'ї.

2. Зв'язок сім'ї з іншими соціальними спільнотами та сферами соціального життя.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Дубич К. В. Практика соціального забезпечення конкретних категорій населення : навч. посібн. Т.2. Львів: Магнолія 2006, 2017. 428 с.

2. Захист прав людини: міжнародні стандарти і практика: навч. посібн. (автор-укладач Ю.В. Сербалюк [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.

3. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.

4. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. I. Сучасні орієнтири та ключові технології / за ред. З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.

Додаткова:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с. Режим доступу: URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk742813.pdf>

2. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.

3. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.

4. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с.

5. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України. Документ 2811-ХІІ, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.12.2021р. Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>

6. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: «Альма-матер», 2003. 198 с.

7. Соціальна робота: навч. енциклопед. слов.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

2.2. Практичне заняття 2

Тема практичного заняття № 2

Соціальний захист сімей та забезпечення соціальних стандартів їх життєдіяльності

Навчальні цілі: студент повинен *знати*: особливості забезпечення соціальних стандартів сім'ям. *Вміти*: визначати допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, саодиноким матерям, при усиновленні дитини, сім'ям з дітьми.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування.
2. Допомога на дітей саодиноким матерям.
3. Допомога при усиновленні дитини.
4. Державна допомога сім'ям з дітьми.

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Охарактеризуйте підстави для припинення виплати допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування.
2. Коли припиняються виплати допомоги на дітей саодиноким матерям?
3. Опишіть який перелік документів для призначення допомоги при усиновленні дитини.
4. Яка передбачена відповідальність за подання неправдивих відомостей для призначення державної допомоги сім'ям з дітьми.

Завдання для саомостійного опрацювання:

1. Опишіть правила оформлення документів на призначення державної допомоги сім'ям з дітьми.
2. Охарактеризуйте особливості виплати державної допомоги сім'ям з дітьми в разі смерті отримувача.

Теми рефератів:

1. Особливості сімейних соціальних відносин.
2. Проблеми студентської сім'ї.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Дубич К. В. Практика соціального забезпечення конкретних категорій населення : навч. посібн. Т.2. Львів: Магнолія 2006, 2017. 428 с.
2. Захист прав людини: міжнародні стандарти і практика: навч. посібн. (автор-укладач Ю.В. Сербалюк [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.
3. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.
4. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч.; Ч. І. Сучасні орієнтири та ключові технології / за ред. З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. К.: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.

Додаткова:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с. Режим доступу: URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk742813.pdf>
2. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.
3. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.
4. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2020. 192 с.
5. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України. Документ 2811-ХІІ, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.12.2021р. Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>
6. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: «Альма-матер», 2003. 198 с.
7. Соціальна робота: навч. енциклопед. слов.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

2.3. Практичне заняття 3

Тема практичного заняття № 3

Соціальний захист сімей та забезпечення соціальних стандартів їх життєдіяльності

Навчальні цілі: студент повинен **знати:** особливості соціального захисту сімей. **Вміти:** визначати особливості стягування аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб, особливості допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів; малозабезпеченим сім'ям та одноразової винагороди жінкам, яким присвоєно почесне звання України «Мати-героїня».

Питання та проблеми для обговорення:

1. Форми та методи стягування аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб.
2. Призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів.
3. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям.
4. Виплата одноразової винагороди жінкам, яким присвоєно почесне звання України «Мати-героїня».

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Перелічіть види заробітків та винагород з яких утримуються аліменти.
2. Опишіть особливості призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів.
3. Опишіть за яких обставин припиняється виплата тимчасової допомоги.
4. Дайте визначення статусу «малозабезпечена сім'я» як категорії соціального захисту населення.
5. Охарактеризуйте підстави для призначення та виплати соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям.
6. Яким жінкам може бути присвоєно почесне звання України «Мати-героїня»?

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Підготуйте презентацію (у вигляді тез) питань з теми: «Соціальний захист сімей та забезпечення соціальних стандартів їх життєдіяльності».

2. Напишіть есе на тему «Призначення та виплата аліментів на батьків: актуальна проблема сучасності».

Теми рефератів:

1. Співвідношення суспільних та індивідуальних функцій сім'ї.
2. Сімейні стереотипи та їх вплив на соціально-економічне благополуччя.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Дубич К. В. Практика соціального забезпечення конкретних категорій населення : навч. посібн. Т.2. Львів: Магнолія 2006, 2017. 428 с.

2. Захист прав людини: міжнародні стандарти і практика: навч. посібн. (автор-укладач Ю.В. Сербалюк [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.

3. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.

4. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. I. Сучасні орієнтири та ключові технології / за ред. З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. К.: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.

Додаткова:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с. Режим доступу: URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk742813.pdf>

2. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.

3. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.

4. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2020. 192 с.

7. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України. Документ 2811-ХІІ, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.12.2021р.

Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>

8. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: «Альма-матер», 2003. 198 с.

7. Соціальна робота: навч. енциклопед. слов.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Льві : Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

2.4. Практичне заняття 4

Тема практичного заняття № 4

Соціальне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Навчальні цілі: студент повинен знати: особливості соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Вміти: визначати особливості призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Основні напрями державної політики соціального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

2. Прийомна сім'я та будинки сімейного типу і їх роль в соціальному забезпеченні дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

3. Захист майнових та житлових прав дітей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

4. Призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях.

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Які державні соціальні стандарти та нормативи щодо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування?

2. Опишіть питання які забезпечують вирішення органи опіки та піклування стосовно дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

3. Охарактеризуйте державну підтримку та допомогу прийомним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу.

4. Опишіть форми та методи захисту майнових та житлових прав дітей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування за місцем знаходження.

5. Опишіть особливості призначення і виплати державної соціальної допомоги прийомним батькам за надання соціальних послуг в прийомних сім'ях.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Складіть понятійно-термінологічний словник з термінів, що використовується в нормативно-правових актах стосовно дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

2. Напишіть есе на тему «Соціальне сирітство в Україні».

Теми рефератів:

1. Права дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні.

2. Система соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні.

Список рекомендованої літератури:

Основна:

1. Брич В. Я., Миколюк С. М., Соціальний захист сиріт в Україні: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 200 с.

2. Дубич К. В. Практика соціального забезпечення конкретних категорій населення. Навчальний посібник. Львів: «Магнолія 2006», 2017. 429 с.

3. Захист прав людини: міжнародні стандарти і практика: навч. посібн. (автор-укладач Ю.В. Сербалюк [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.

4. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.

Додаткова:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с. Режим доступу: URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk742813.pdf>

2. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.

3. Капська А.Й. Соціальна робота : навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.

4. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики : навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2020. 192 с.

5. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Закон України. Документ 2342-IV, чинний, поточна редакція — Редакція від 31.12.2020р. Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>

6. Про охорону дитинства. Закон України. Документ 2402-Ш, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.12.2021р. Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

7. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: «Альма-матер», 2003. 198 с.

8. Соціальна робота: навч. енциклопед. слов.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

2.5. Практичне заняття 5

Тема практичного заняття № 5

Соціальне забезпечення безробітних в Україні

Навчальні цілі: студент повинен *знати:* особливості соціального забезпечення безробітних в Україні. *Вміти:* визначати особливості соціального забезпечення безробітних через надання їм матеріальної допомоги.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Правовий статус безробітного в Україні та забезпечення його прав на допомогу і зайнятість.
2. Особливості соціального забезпечення безробітних через надання матеріальної допомоги.
3. Умови, розмір та тривалість виплати допомоги по безробіттю незастрахованим особам.

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Опишіть зміст поняття «безробітні» у відповідності з чинним законодавством України.
2. Дайте характеристику пасивній та активній формам державної політики в сфері зайнятості населення.
3. Охарактеризуйте умови, розмір та тривалість виплати допомоги по безробіттю застрахованим особам.
4. Опишіть особливості призначення та виплати допомоги по безробіттю незастрахованим особам.
5. Опишіть причини припинення виплати допомоги по безробіттю.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Охарактеризуйте роль державної політики в зайнятості населення.
2. Напишіть есе на тему «Безробіття: проблема особистоті чи держави».

Теми рефератів:

1. Безробіття як складне економічне, соціальне і психологічне явище.
2. Безробіття: причина та наслідки.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Дубич К. В. Практика соціального забезпечення конкретних категорій населення. Навчальний посібник. Львів: «Магнолія 2006», 2017. 429 с.
2. Захист прав людини: міжнародні стандарти і практика: навч. посібн. (автор-укладач Ю.В. Сербалюк [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.
3. Іванова Л.В., Сорока О.В. Державне регулювання зайнятості: Навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, ротапринт, 2015 р. 264с.
4. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.
5. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/342003632_Sucasna_socialna_robota/links/5eddf6ae299bf1d20bd86768/Sucasna-socialna-robota.pdf

Додаткова:

1. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.
2. Капська А.Й. Соціальна робота : навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.
3. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2020. 192 с.
4. Мельник Л. Данилюк О., Гевчук Н. Молодіжне безробіття: дослідження проблем та потреб. Соціально-економічні проблеми і держава. 2021. Вип. 1 (24). С. 35-44. Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21mlpptp.pdf>
5. Мельник Л.П., Арабова М.Ю. Особливості соціального захисту безробітних в Україні та за кордоном. *Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кам'янець-Подільський, 28 квітня 2020 року)* / [ред. колегія: Л.П. Мельник, Т.Л. Опалюк] Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2020. С. 72-76.
6. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. Закон України. Документ 1533-III, чинний, поточна

редакція - Редакція від 14.08.2021р. Режим доступу: URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>

7. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: «Альма-матер», 2003. 198 с.

8. Соціальна робота: навч. енциклопед. слов.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

2.6. Практичне заняття 6

Тема практичного заняття № 6

Соціальне забезпечення безробітних в Україні

Навчальні цілі: студент повинен *знати:* особливості соціального забезпечення безробітних в Україні. *Вміти:* визначати особливості виплати допомоги по безробіттю.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Порядок виплати допомоги по безробіттю.
2. Умови та порядок одноразової виплати допомоги по безробіттю для організації безробітними підприємницької діяльності.

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Опишіть умови та тривалість виплати допомоги по безробіттю незастрахованим особам.
2. Опишіть особливості повернення допомоги по безробіттю у зв'язку виявленням неправомірності її нарахування.
3. Дайте характеристику підставам з призначення одноразової допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності
4. Охарактеризуйте причини виплати або не виплати одноразової допомоги по безробіттю для організації безробітними підприємницької діяльності.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Підготуйте доповідь на тему: «Соціальний захист безробітних в контексті діяльності державної служби зайнятості України».
2. Дайте аналіз шляхів подолання безробіття у зарубіжних країнах.

Теми рефератів:

1. Молодіжного безробіття: причини та шляхи подолання.
2. Безробіття, повна і неповна зайнятість

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Дубич К. В. Практика соціального забезпечення конкретних категорій населення. Навчальний посібник. Львів: «Магнолія 2006», 2017. 429 с.

2. Захист прав людини: міжнародні стандарти і практика: навч. посібн. (автор-укладач Ю.В. Сербалюк [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.

3. Іванова Л.В., Сорока О.В. Державне регулювання зайнятості: Навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, ротاپринт, 2015 р. 264с.

4. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.

5. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/342003632_Sucasna_socialna_robota/links/5eddfbae299bf1d20bd86768/Sucasna-socialna-robota.pdf

Додаткова:

1. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса : «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.

2. Капська А.Й. Соціальна робота : навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.

3. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2020. 192 с.

4. Мельник Л. Данилюк О., Гевчук Н. Молодіжне безробіття: дослідження проблем та потреб. Соціально-економічні проблеми і держава. 2021. Вип. 1 (24). С. 35-44. Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21mlpptp.pdf>

5. Мельник Л.П., Арабова М.Ю. Особливості соціального захисту безробітних в Україні та за кордоном. *Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кам'янець-Подільський, 28 квітня 2020 року)* / [ред. колегія: Л.П. Мельник, Т.Л. Опалюк] Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2020. С. 72-76.

6. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. Закон України. Документ 1533-III, чинний, поточна редакція - Редакція від 14.08.2021р. Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>

7. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів

та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: «Альма-матер», 2003. 198 с.

8. Соціальна робота: навч. енциклопед. слов.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

2.7. Практичне заняття 7

Тема практичного заняття № 7

Соціально-економічні аспекти забезпечення осіб з інвалідністю в Україні

Навчальні цілі: студент повинен *знати*: зміст форм та методів соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в Україні.
Вміти: розрізняти специфіку призначення різних видів державної допомоги особам з інвалідністю.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Історичні та соціальні основи забезпечення осіб інвалідністю в Україні.
2. Форми та методи соціально-економічного забезпечення осіб інвалідністю в Україні.
3. Державна допомога особам, які не мають права на пенсію, особам з інвалідністю та на догляд за ними.
4. Державна соціальна допомога на догляд за особами з інвалідністю.

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Дайте характеристику причин інвалідності та їх правові наслідки.
2. Опишіть основні ознаки інвалідності за групами інвалідності.
3. Яка роль медико-соціальної експертизи в соціальному захисті осіб з інвалідністю?
4. Опишіть діяльність Фонду соціального захисту інвалідів.
5. Охарактеризуйте особливості призначення державної соціальної допомоги на догляд за особами з інвалідністю.
6. Яким категоріям громадян призначається державна соціальна допомога на догляд? Розмір державної соціальної допомоги на догляд.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. У вигляді тез висвітлити питання «Історичні та соціальні основи забезпечення осіб з інвалідністю в Україні».
2. Напишіть есе на тему: «Інвалідність і суспільство».

Теми рефератів:

1. Міжнародно-правовий аспект реалізації права на освіту осіб з інвалідністю.
2. Актуальні проблеми соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Дубич К. В. Практика соціального забезпечення конкретних категорій населення. Навчальний посібник. Львів: «Магнолія 2006», 2017. 429 с.
2. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. / за заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової – Еннс О.В. К., 2012. 216 с.
3. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.
4. Сербалюк Ю.В. Соціально-правове забезпечення соціальної та інклюзивної освіти: навч. посіб / [автор-упорядник Ю.В. Сербалюк]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. 136 с.
5. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/342003632_Sucasna_socialna_robota/links/5eddf6ae299bf1d20bd86768/Sucasna-socialna-robota.pdf

Додаткова:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с. Режим доступу: URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk742813.pdf>
2. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.
3. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.
4. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с.
5. Мельник Л.П., Бандолько Ю.В. Особливості соціального захисту в Україні. *Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і*

перспективи: матеріали всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Кам'янець-Подільський, 8 квітня 2021 року) / [ред. колегія: Т.Л. Опалюк, В.І.Співак, Л.П. Мельник] Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2021. 124 с. С. 63-69.

6. Паровишник О. В. Забезпечення прав інвалідів в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання: монографія. Харків: Право, 2016. 264 с.

7. Семигіна Т. Глобальні соціальні проблеми та національні моделі їх розв'язання. Режим доступу: URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Semigina_2002_1.pdf

8. Семигіна Т.В. Сучасна соціальна робота: чи виправдане стирання меж? // Перспективи розвитку соціальної педагогіки в Україні: Матеріали круглого столу (24 травня 2018 року, Київ) / за ред. О. В. Чуйко. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С. 84-89. Режим доступу: URL: <https://bit.ly/2AyaOBy>

9. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: «Альма-матер», 2003. 198 с.

10. Соціальна робота: навч. енциклопед. слов.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

2.8. Практичне заняття 8

Тема практичного заняття № 8

Соціально-економічні аспекти забезпечення осіб з інвалідністю в Україні

Навчальні цілі: студент повинен знати: зміст форм та методів соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в Україні.
Вміти: розрізняти специфіку призначення різних видів державної допомоги особам з інвалідністю.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Державна допомога особам, які не мають права на пенсію, особам з інвалідністю та на догляд за ними.
2. Державна соціальна допомога на догляд за особами з інвалідністю.
3. Державна соціальна допомога особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю.
4. Допомога на поховання особам з інвалідністю з дитинства або дитини з інвалідністю.

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. У вигляді тез висвітлити питання «Історичні та соціальні основи забезпечення осіб з інвалідністю в Україні».
2. Описати діяльність громадських організацій осіб з інвалідністю.
3. Особливості виплати державної соціальної допомоги дітям з інвалідністю та особам з інвалідністю.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Опишіть форми та методи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в Україні.
2. Напишіть есе на тему: «Інвалідність та суспільство».

Теми рефератів:

1. Реабілітація осіб з інвалідністю в Україні.
2. Стандарти правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Дубич К. В. Практика соціального забезпечення конкретних категорій населення. Навчальний посібник. Львів: «Магнолія 2006», 2017. 429 с.
2. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової – Еннс О.В. К., 2012. 216 с.
3. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.
4. Сербалюк Ю.В. Соціально-правове забезпечення соціальної та інклюзивної освіти : навч. посіб / [автор-упорядник Ю.В. Сербалюк]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. 136 с.
5. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/342003632_Sucasna_socialna_robota/links/5eddfbae299bf1d20bd86768/Sucasna-socialna-robota.pdf

Додаткова:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с. Режим доступу: URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk742813.pdf>
2. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.
3. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.
4. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2020. 192 с.
5. Мельник Л.П., Бандолько Ю.В. Особливості соціального захисту в Україні. *Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи: матеріали всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Кам'янець-Подільський, 8 квітня 2021 року)* / [ред. колегія: Т.Л. Опалюк, В.І.Співак, Л.П. Мельник] Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2021. 124 с. С. 63-69.

6. Паровишник О. В. Забезпечення прав інвалідів в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання: монографія. Харків: Право, 2016. 264 с.

7. Семигіна Т. Глобальні соціальні проблеми та національні моделі їх розв'язання. Режим доступу: URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Semigina_2002_1.pdf

8. Семигіна Т.В. Сучасна соціальна робота: чи виправдане стирання меж? // Перспективи розвитку соціальної педагогіки в Україні: Матеріали круглого столу (24 травня 2018 року, Київ) / за ред. О. В. Чуйко. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С. 84-89. Режим доступу: URL: <https://bit.ly/2AyaOBy>

9. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: «Альма-матер», 2003. 198 с.

10. Соціальна робота: навч. енциклопед. слов.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

2.9. Практичне заняття 9

Тема практичного заняття № 9

Соціальна допомога жертвам сімейного насильства

Навчальні цілі: студент повинен *знати*: зміст форм та методів соціальної допомоги жертв сімейного насилля. *Вміти*: розрізняти специфіку надання соціальної допомоги жертвам сімейного насилля.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Поняття насильства в сім'ї.
2. Види та прояви домашнього насильства.
3. Причини домашнього насильства.
4. Різновиди та ознаки насильства щодо дітей.
5. Повноваження державних структур, установ та організацій, які надають допомогу постраждалим від домашнього насильства.

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Дайте визначення поняття та види насильства в сім'ї.
2. Опишіть соціально-психологічні причини насильства в сім'ї.
3. Охарактеризуйте психологічні чинники, які впливають на виникнення насильства.
4. Опишіть заходи з попередження насильства в сім'ї.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Підготуйте доповідь на тему: «Види допомоги постраждалим від домашнього насильства».
2. Напишіть есе на тему: «Сім'я без насилля».

Теми рефератів:

1. Запобігання та протидія домашньому насиллю.
2. Насилля в сім'ї як соціальна проблема.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Дубич К. В. Практика соціального забезпечення конкретних категорій населення. Навчальний посібник. Львів: «Магнолія 2006», 2017. 429 с.

2. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Бондаровської. К.: ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА». 2014. 282 с.

3. Захист прав людини: міжнародні стандарти і практика: навч. посібн. (автор-укладач Ю.В. Сербалюк [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.

4. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.

5. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/342003632_Sucasna_socialna_robota/links/5eddfbae299bf1d20bd86768/Sucasna-socialna-robota.pdf

Додаткова:

1. Актуальні проблеми сімейного насильства: монографія / за заг. ред. проф. Т.О.Перцевої та проф. В.В. Огоренко. Дніпро, 2021. 188 с.

2. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.

3. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.

4. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с.

5. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: «Альма-матер», 2003. 198 с.

6. Соціальна робота: навч. енциклопед. слов.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

2.10. Практичне заняття 10

Тема практичного заняття № 10

Соціальна допомога юним матерям

Навчальні цілі: студент повинен *знати*: сутність соціальної роботи з юними матерями. *Вміти*: розрізняти специфіку організації соціальної допомоги юним матерям.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Характеристика поняття «юне материнство». Основні причини юного материнства.
2. Проблеми і наслідки, що пов'язані з вагітністю, пологами і материнством у підлітковому віці.
3. Технології роботи з юними матерями.
4. Аналіз проблеми, причин та мотивів, які найчастіше призводять до відмов від новонароджених.

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Опишіть мультифакторну модель аномальної материнської поведінки.
2. Охарактеризуйте форми і методи профілактичної роботи в пологових будинках щодо попередження відмов від новонароджених дітей.
3. Розробіть план втручання в ситуацію, проаналізувавши випадок, юного материнства.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Проаналізуйте соціальне законодавство України щодо прав і пільг неповнолітніх матерів.
2. Підготуйте доповідь на тему: «Профілактика юного материнства».

Теми рефератів:

1. Юне материнство як соціальна проблема.
2. Юне материнство – соціальний та психологічний аспекти.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: Навч.-метод. комплекс / За заг. ред.: І.Д. Зверєвої, Ж.В. Петрочко К.: Фенікс, 2007. 424 с.
2. Захист прав людини: міжнародні стандарти і практика: навч. посібн. (автор-укладач Ю.В. Сербалюк [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.
3. Кривоконь Н.І. Соціально-психологічне забезпечення соціальної роботи: монографія / Н.І. Кривоконь. Харків: ФОП Олійник, 2011. 480 с.
4. Лактіонова Г.М. Соціальний супровід клієнтів соціальних центрів матері та дитини за місцем проживання // Запобігання інституціоналізації дітей раннього віку. Інноваційні технології соціальної роботи з профілактики відмов від новонароджених дітей: Метод. посібник / за заг. ред. Зверєвої І.Д., Петрочко Ж.В. К.: Століття, 2008. 224 с. Режим доступу: URL: <http://hopeandhomes.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/Zapobihannia-instytualizatsii.pdf>
5. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.

Додаткова:

1. Братусь І. Технології соціальної роботи з неповнолітніми матерями в США// Практична психологія і соціальна робота. 2001. № 10 (35). С. 42-46.
2. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.
3. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.
4. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2020. 192 с.
5. Соціальна педагогіка: теорія і технології: Підручник. / за ред. І.Д. Зверєвої. К.: Центр навчальної літератури, 2006. С. 225-250.
6. Соціальна робота: навч. енциклопед. слов.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Львів : Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

2.11. Практичне заняття 11

Тема практичного заняття № 11

Соціальна допомога різним категоріям населення, які постраждалим від торгівлі людьми

Навчальні цілі: студент повинен *знати*: сутність причини, основні ознаки, заходи з попередження торгівлі людьми. *Вміти*: розрізняти специфіку допомоги постраждалим від торгівлі людьми.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Дайте визначення поняття «торгівля людьми».
2. Які причини торгівлі людьми ?
3. Які основні ознаки постраждалих від торгівлі людьми?
4. Які заходи з попередження торгівлі людьми ви знаєте?
5. Які передбачаються види допомоги постраждалим від торгівлі людьми?

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Опишіть причини торгівлі людьми та основні групи ризику.
2. Охарактеризуйте гендерні та вікові особливості торгівлі людьми.
3. Опишіть особливості надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Охарактеризуйте здійснення соціального супроводу постраждалих від торгівлі людьми.
2. Підготуйте презентацію на тему: «Профілактика торгівлі людьми».

Теми рефератів:

1. Протидія торгівлі людьми.
2. Торгівля людьми як соціальна проблема.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Захист прав людини: міжнародні стандарти і практика: навч. посібн. (автор-укладач Ю.В. Сербалюк [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний

університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.

2. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.

3. Надання соціальних послуг різним групам осіб, які постраждали від торгівлі людьми (Методичні рекомендації). К.: Фенікс, 2011. 64 с. Режим доступу: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/7/93268.pdf>

4. Орлеан А. М., Пустова О. В. Протидія торгівлі людьми, вчиненої з метою експлуатації праці. Науково-практичний посібник. К.: Фенікс, 2013. 152 с.

5. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/342003632_Sucasna_socialna_robota/links/5eddf6ae299bf1d20bd86768/Sucasna-socialna-robota.pdf

Додаткова:

1. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.

2. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.

3. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики: навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с.

4. Семигіна Т. Глобальні соціальні проблеми та національні моделі їх розв'язання. Режим доступу: URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Semigina_2002_1.pdf

5. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: «Альма-матер», 2003. 198 с.

6. Соціальна робота: навч. енциклопед. слов.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Львів : Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

2.12. Практичне заняття 12

Тема практичного заняття № 12

Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД

Навчальні цілі: студент повинен знати: сутність поняття про ВІЛ-інфекцію та СНІД. **Вміти:** розрізняти шляхи вирішення проблем ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД людей.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Поняття про ВІЛ-інфекцію та СНІД.
2. Шляхи зараження ВІЛ-інфекцією та групи ризику.
3. Стадії ВІЛ-інфекції.
4. Соціальні проблеми ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД людей.

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Опишіть функції ВІЛ-сервісних організацій.
2. Охарактеризуйте шляхи вирішення проблем ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД людей.
3. Опишіть профілактику ВІЛ/СНІДу.
4. Охарактеризуйте особливості реалізації прав ВІЛ-інфікованих дітей в Україні.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Опишіть діючі Всеукраїнські організації для людей, що живуть з ВІЛ.
2. Напишіть есе на тему: «ВІЛ/СНІД як одна з найсерйозніших загроз для людства».

Теми рефератів:

1. ВІЛ/СНІД – виклик людини та людству.
2. Соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Виклик та подолання: ВІЛ/СНІД та права людини в Україні: посібник / за ред. А. Скурбаті. Київ, 2008. 191 с.
2. ВІЛ/СНІД: політика, профілактика, догляд: Методичний посібник до курсу / за ред. Т. Семигіної. К.: Вид. дім «Києво-

Могилянська академія», 2006. 140 с.

3. ВІЛ-інфекція/СНІД: проблеми етіології, епідеміології та діагностики / за ред.: В. П. Семиноженка, В. Ф. Москаленка, А. Л. Гуралю. Київ: Поліграф-Експрес, 2004. 160 с.

4. Семигіна Т. Політика протидії епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні: роль міжнародної допомоги: за матеріалами дослідження глобальних ініціатив у сфері ВІЛ/СНІДу. Київ : Агентство «Україна», 2009. 144 с.

Додаткова:

1. ВІЛ/СНІД: політика, профілактика, догляд : метод. посіб. до курсу / Д. Богдан, І. Грига, І. Зубець [та ін.]; Нац. ун-т «Києво-Могилян. Академія». – Київ : Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2006. 140 с.

2. Гриценок Л. І. Подолання стигматизації і дискримінації людей (дітей), які живуть з ВІЛ. Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи АПН України. Київ : Ніка-Центр, 2005. 156 с.

3. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.

4. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.

5. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2020. 192 с.

6. Мельник Л.П. Особливості соціальної роботи по профілактиці ВІЛ/СНІДу в молодіжному середовищі. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. Л.П. Мельник, В.І. Співака. Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2020. Вип. XXXIV. С. 145-154.

7. Семигіна Т. В. Епідемія ВІЛ/СНІДу в Україні: соціально-політичні аспекти // Наук. зап. НаУКМА. Сер. пед., психол. науки та соц. робота. Київ, 2009. Т. 97. С. 75–80.

8. Соціальна робота з людьми, які живуть із ВІЛ/СНІДом: метод. посіб. для проведення курсів підвищення кваліфікації / за ред. Т. Семигіної. Школа соц. роботи ім. В.І. Полтавця Нац. ун-ту «Києво-Могилян. акад.», Громад. орг. «Соціум-XXI». Київ: Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2006. 620 с.

9. Соціальна робота: навч. енциклопед. слов.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

2.13. Практичне заняття 13

Тема практичного заняття № 13

Тема: Соціальна допомога літнім людям

Навчальні цілі: студент повинен знати: сутність соціальної роботи з літніми людьми. **Вміти:** розрізняти специфіку соціальної допомоги людям літнього віку.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Соціальна ситуація розвитку в старості. Стратегії адаптації до старіння.
2. Люди літнього та старого віку як соціальна спільність.
3. Участь людей літнього віку в житті сучасного суспільства.
4. Соціальна робота з людьми літнього та старого віку.

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Проаналізуйте чинники, що зумовлюють тривалість життя людини.
2. Опишіть особливості ставлення до похилих людей у суспільстві.
3. Охарактеризуйте роль сім'ї в життєдіяльності людей похилого віку.
4. Розкрийте сутність соціального захисту людей літнього та старого віку.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Підготуйте есе: «Особистісні та професійні якості спеціаліста при роботі з людьми похилого віку».

Теми рефератів:

1. Кризи похилого віку.
2. Соціальний захист людей літнього та старого віку.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Горещька О. Геронтопсихологія : навчальний посібник для студентів спеціальності 053 Психологія. Х.: Видавництво Іванченка І. С. 2017. 210 с. Режим доступу: URL:

[http://bdpu.org:8080/bitstream/123456789/242/1/Horetska%20O.%20Herontopsykholohi ya.pdf](http://bdpu.org:8080/bitstream/123456789/242/1/Horetska%20O.%20Herontopsykholohi%20ya.pdf)

2. Дідик Н. М. Соціально-психологічна реабілітація: загальні аспекти. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: МЕДОБОРИ-2006, 2015. 172 с.

3. Дубич К. В. Практика соціального забезпечення конкретних категорій населення: навч. посіб. Т.2. Львів: Магнолія 2006, 2017. 428 с.

4. Захист прав людини: міжнародні стандарти і практика: навч. посібн. (автор-укладач Ю.В. Сербалюк [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.

5. Лукашевич М. П., Семигіна Т.В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.

6. Мельник Л.П., Мельник Ж.В., Раєвська Я.М. Система соціальної допомоги людям похилого віку. Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП «Аксиома», 2019. 188 с.

Додаткова:

1. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.

2. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.

3. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2020. 192 с.

4. Мельник Л.П., Раєвська Я.М. Взаємодія суб'єктів соціальної сфери при геронтосоціалній роботі. Теоретичні та методичні аспекти соціальної діяльності: монографія / відп. Ред. Л.О. Данильчук, Л.І. Романовська. Хмельницький: ФОП Цюпак А.А., 2020. Т. 3. 282 с. (розділ колективної монографії).

5. Melnyk L. Social assistance to the elderly / L. Melnyk, Y. Raievska // EDULEARN 19 Proceedings, Palma, Mallorca, Spain, 2019. pp. 1423-1428.

2.14. Практичне заняття 14

Тема практичного заняття № 14

Тема: Соціальна допомога військовослужбовцям з посттравматичними стресовими розладами

Навчальні цілі: студент повинен знати: сутність соціальної роботи з військовослужбовцям з посттравматичними стресовими розладами. **Вміти:** розрізняти специфіку соціальної допомоги військовослужбовцям з посттравматичними стресовими розладами.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Посттравматичний стресовий розлад у військовослужбовців – учасників бойових дій.
2. Організація системи медико-психологічної реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій.
3. Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей.
4. Соціальний захист військовослужбовців.

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Проаналізуйте основні симптоми ПТСР військовослужбовців.
2. Опишіть особливості соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їх сімей.
3. Охарактеризуйте систему медико-психологічної реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій.
4. Розкрийте сутність соціального захисту військовослужбовців.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Оберіть та опрацюйте наукову статтю з теми. Подайте короткі тези.
2. Напишіть есе на тему: «Військовослужбовець – професія сильних духом».

Теми рефератів:

1. Соціально-психологічна реабілітація військовослужбовців.
2. Соціальний захист військовослужбовців в зарубіжних країнах.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Дідик Н. М. Соціально-психологічна реабілітація: загальні аспекти. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський:

МЕДОБОРИ-2006, 2015. 172 с.

2. Захист прав людини: міжнародні стандарти і практика: навч. посібн. (автор-укладач Ю.В. Сербалюк [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.

3. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.

4. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/342003632_Sucasna_socialna_robota/links/5eddf6ae299bf1d20bd86768/Sucasna-socialna-robota.pdf

5. Цюкало Л. В. Соціальне забезпечення військовослужбовців збройних сил України та його суть. Режим доступу: URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5696>

Додаткова:

1. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.

2. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.

3. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. Психологічна робота з військовослужбовцями-учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.

4. Колесніченко О.С. Засади бойової психологічної травматизації військовослужбовців: монографія. Х.: ФОП Бровін О.В., 2018. 488 с. Режим доступу: URL: http://books.ndcnangu.co.ua/knigi/Monograf_bojov_psihol_travm_2018.pdf

5. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики: навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с.

6. Мельник Л., Говорецька А. Особливості проявів стресових станів військовослужбовців – учасників бойових дій. Теорія та практика формування особистості як суб'єкта само творення і самозбереження. Монографія. Хмельницький: ФОП Цюпак А.А., 2021. 460 с. С. 326-336.

7. Соціальна робота: навч. енциклопед. словн.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Львів : Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

2.15. Практичне заняття 15

Тема практичного заняття № 15

Соціальна допомога особам з девіантною поведінкою

Навчальні цілі: студент повинен *знати:* сутність соціального забезпечення громадян через систему призначення субсидій. *Вміти:* розрізняти специфіку призначення субсидій.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Організація роботи по соціальній адаптації дітей з девіантною поведінкою.
2. Соціальна допомога особам, схильних до адиктивної поведінки.
3. Соціальна робота з особами, схильними до правопорушень.

Ситуаційні (контрольні) завдання:

1. Охарактеризуйте основні напрями соціальної роботи щодо проблем девіантної поведінки неповнолітніх.
2. Які чинники впливають на формування схильності до протиправної поведінки?
3. Охарактеризуйте зміст профілактики наркотизації серед представників груп ризику. Що становить собою модель зменшення шкоди при роботі з групами ризику?

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Опишіть соціальні і психологічні чинники, що сприяють формуванню девіантної поведінки.
2. Скласти кросворд на тему: «Девіантна поведінка дітей та молоді як форма соціальної дезадаптації».

Теми рефератів:

1. Вплив юнацької субкультури та ЗМІ на формування девіантної поведінки неповнолітніх.
2. Роль різних агентів соціалізації у виникненні дезадаптації особистості».

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Дідик Н. М. Соціально-психологічна реабілітація: загальні аспекти. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: МЕДОБОРИ-2006, 2015. 172 с.
2. Захист прав людини: міжнародні стандарти і практика: навч. посібн. (автор-укладач Ю.В. Сербалюк [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.
3. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. К.: Каравела, 2018. 368 с.
4. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/342003632_Sucasna_socialna_robota/links/5eddfbae299bf1d20bd86768/Sucasna-socialna-robota.pdf

Додаткова:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с. Режим доступу: URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk742813.pdf>
2. Довідник з соціальної роботи : навчальний посібник / Колектив авторів, за редакцією Л. М. Дунаєвої. Одеса : «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. 402 с.
3. Капська А.Й. Соціальна робота : навчальний посібник. К.: Слово. 2011. 400 с.
4. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики: навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с.
5. Палюх М., Хомінська Л. Соціальна педагогіка і соціальна робота: монографія. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А. 2013. 200с.
6. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: «Альма-матер», 2003. 198 с.
7. Соціальна робота : навч. енциклопед. слов.-довід. / за наук. ред. В. М. Пічі. Львів : Новий Світ-2000, 2020. 596 с.

3. ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З КУРСУ «СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА РІЗНИМ КАТЕГОРІЯМ НАСЕЛЕННЯ»

1. Охарактеризуйте умови, розмір та тривалість виплати допомоги по безробіттю незастрахованим особам.
2. Які особливості виплати державної соціальної допомоги дітям з інвалідністю та особам з інвалідністю.
3. Охарактеризуйте історичні та соціальні основи забезпечення осіб з інвалідністю в Україні.
4. Опишіть порядок виплати допомоги по безробіттю.
5. Охарактеризуйте форми та методи стягування аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб.
6. Охарактеризуйте правовий статус безробітного в Україні та забезпечення його прав на допомогу і зайнятість.
7. Дайте характеристику соціального забезпечення учасників бойових дій, які безпосередньо брали участь в антитерористичній операції, їх сімей та сімей загиблих учасників АТО.
8. Охарактеризуйте соціальне забезпечення у зв'язку з вагітністю та пологами.
9. Охарактеризуйте умови та порядок одноразової виплати допомоги по безробіттю для організації безробітними підприємницької діяльності.
10. Охарактеризуйте допомогу по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.
11. Охарактеризуйте допомогу на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування.
12. Охарактеризуйте умови нарахування допомоги при народженні дитини.
13. Охарактеризуйте соціальні пільги та допомогу військовослужбовцям.
14. Охарактеризуйте умови, розмір та тривалість виплати допомоги по безробіттю незастрахованим особам.
15. Охарактеризуйте державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям.
16. Охарактеризуйте джерела фінансування допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування.
17. Опишіть особливості соціального забезпечення безробітних

через надання матеріальної допомоги.

18. Опишіть державну соціальну допомогу на догляд за особами з інвалідністю.

19. Визначте форми та методи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в Україні.

20. Охарактеризуйте державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям з інвалідністю.

21. Охарактеризуйте особливості призначення державної допомоги сім'ям з дітьми.

22. Охарактеризуйте роль державної політики в зайнятості населення.

23. Опишіть державні гарантії військовослужбовцям, які брали безпосередню участь в АТО.

24. Опишіть основні напрями державної політики соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

25. Які державні соціальні стандарти та нормативи щодо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування?

26. Опишіть питання які забезпечують вирішення органи опіки та піклування стосовно дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

27. Охарактеризуйте державну підтримку та допомогу прийомним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу.

28. Опишіть форми та методи захисту майнових та житлових прав дітей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування за місцем знаходження.

29. Опишіть особливості призначення і виплати державної соціальної допомоги прийомним батькам за надання соціальних послуг в прийомних сім'ях.

30. Охарактеризуйте призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів.

31. Опишіть основні ознаки інвалідності за групами інвалідності.

32. Дайте визначення поняття та види насильства в сім'ї.

33. Які соціально-психологічні причини насильства в сім'ї?

34. Які психологічні чинники, які впливають на виникнення насильства?

35. Які заходи з попередження насильства в сім'ї ви знаєте?

36. Яка передбачається допомоги сім'ям, які мають проблему насильства?

37. Дайте визначення поняття «торгівля людьми».
38. Які причини торгівлі людьми ?
39. Які основні ознаки постраждалих від торгівлі людьми?
40. Які заходи з попередження торгівлі людьми ви знаєте?
41. Які передбачаються види допомоги постраждалим від торгівлі людьми?
42. Що таке індивідуальний план соціального супроводу породіллі?
43. Поняття про ВІЛ-інфекцію та СНІД.
44. Шляхи зараження ВІЛ-інфекцією та групи ризику.
45. Стадії ВІЛ-інфекції.
46. Соціальні проблеми ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД людей.
47. Соціальна ситуація розвитку в старості. Стратегії адаптації до старіння.
48. Люди літнього та старого віку як соціальна спільність.
49. Участь людей літнього віку в житті сучасного суспільства.
50. Соціальна робота з людьми літнього та старого віку.
51. Посттравматичний стресовий розлад у військовослужбовців – учасників бойових дій.
52. Організація системи медико-психологічної реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій.
53. Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей.
54. Дайте визначення поняття норми і патології в соціальному розвитку людини.
55. Охарактеризуйте поняття девіантної поведінки.
56. Опишіть біологічні, психологічні, соціологічні теорії девіації.
57. Дайте характеристику девіантної поведінки.
58. Особливості профілактики девіантної поведінки в роботі фахівця соціальної сфери.
59. Профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі.
60. Дайте характеристику складним життєвим обставинам.

4. ДОДАТКИ

Додаток А

Вимоги до написання есе

Досить ефективним методом, що активізує студентський потенціал, а також є методом контролю й перевірки знань більш високого порядку (за схемою: аналіз, синтез, творче застосування знань і оцінка) є есе.

У перекладі з англійської, есе (essay) означає «нарис», «твір», «спробу самостійного аналізу» та «обґрунтування теоретичної гіпотези». Есе (фр. *essai* «спроба, проба, нарис», від лат. *exagium* «зважування») — літературний жанр прозового твору невеликого обсягу й вільної композиції.

Есе виражає індивідуальні враження й міркування автора з конкретного приводу або предмета й не претендує на вичерпне трактування. Відносно обсягу й функції межує, з одного боку, з науковою статтею й літературним нарисом (з яким есе нерідко плутають), з іншого боку — з філософським трактатом.

Есе набуває все більшої популярності як вид письмової самостійної роботи студента, а саме: як твір-міркування невеликого обсягу з вільною композицією, що виражає індивідуальні враження, міркування з конкретного питання, проблеми й свідомо не претендує на повноту й вичерпне трактування теми.

Есе припускає вираження автором своєї точки зору, особистої суб'єктивної оцінки предмета міркування, дає можливість нестандартного (творчого), оригінального висвітлення матеріалу; часто це розмова вголос, вираження емоцій та образність. Тому, головна місія та мета есе – це самостійне бачення студентом проблеми, питання, теми на підставі опрацьованого матеріалу та аргументів, у відповідності до обраного підходу, стилю тощо.

Застосування есе сприяє більш чіткому й грамотному формулюванню думок, допомагає розташовувати ці думки в логічній послідовності, припускає вільне володіння мовою термінів і понять, розкриває глибину й широту навчального матеріалу, вчить використовувати приклади, цитати, необхідні аргументи за відповідною темою.

Мета есе полягає в розвитку навичок самостійного творчого мислення й письмового послідовного викладу власних думок.

Писати есе надзвичайно корисно, оскільки це дозволяє авторові навчитися чітко й грамотно формулювати думки, структурувати

інформацію, використовувати основні категорії аналізу, виділяти причиново-наслідкові зв'язки, ілюструвати поняття відповідними прикладами, аргументувати свої висновки; володіти науковим стилем мовлення.

Есе повинне містити: чіткий виклад суті поставленої проблеми, включати самостійно проведений аналіз цієї проблеми з використанням концепцій і аналітичного інструментарію, розглянутого в рамках дисципліни, висновки, що узагальнюють авторську позицію з поставленої проблеми. Залежно від специфіки дисципліни, форми есе можуть значно диференціюватися. У деяких випадках це може бути аналіз наявних статистичних даних з досліджуваної проблеми, аналіз матеріалів із засобів масової інформації й використання досліджуваних моделей, докладний розбір запропонованого завдання з розгорнутими думками, підбір і детальний аналіз прикладів, що ілюструють проблему тощо. Процес написання есе можна уявити як ланцюжок, послідовність певних елементів, етапів, процесів.

Для студентів важливими є такі процеси та елементи.

Конспектування, особливо при читанні, є стратегічним інтелектуальним вмінням, а не механічним спрощеним викладенням авторської думки, позиції. Конспектуючи, студент відбирає відповідний матеріал та розвиває своє розуміння теоретичних положень, емпіричних даних, тобто факти такого роду, які або підтверджують, або спростовують.

При читанні текстів студент робить помітки та порівнює одне з другим, відзначає те, що буде корисним в подальшій роботі або є більш цікавим, змістовним з теоретичного чи емпіричного підходів. Іншими словами, студент формує свої нотатки для побудови перехресного посилання, виходячи з власних позицій, а також враховуючи власноручні коментарі відносно проголошеного іншими. Що читати? Важливим є підбір матеріалу для читання: з кожної конкретної теми потрібно спочатку прочитати дві або три ключові статті, книги, в яких подаються зрозумілі концептуальні рамки або теоретична аргументація чи наводяться всебічні емпіричні дані. Таке стратегічне читання сформує певні основні орієнтири щодо теми (враховуючи різні судження, інтерпретації), слугуватиме фундаментом для цілеспрямованого подальшого читання. Залежно від тематики важливим є включення до списку літератури для читання одного або двох тематичних досліджень, що мають протилежні спрямування.

Ефективне використання тематичних матеріалів та даних допоможуть студенту попередити типову помилку – надмірне використання узагальнень в есе.

Тема есе. Аналіз протиріч, розгляд тематичних досліджень, формування проблеми дозволяють студенту визначити тему есе. Тема, питання та завдання, що постали перед студентом в процесі розмірковування над есе потребують аналітичних відповідей, тобто пошуку пояснення: чому щось відбувається / з якої причини / як це відбувається / процеси, механізми.

При виборі теми перш за все студент має переконатися, що він правильно сформував та зрозумів її. Оскільки тема може бути інтерпретована по-різному, для її висвітлення існує кілька підходів.

Отже, студенту потрібно обрати один варіант інтерпретації або підходу, аби мати можливість обґрунтувати своє бачення проблеми. Виходячи з рішення студента про те, якою є гіпотеза роботи, потрібно скласти план відповіді та структуру есе.

Структура есе.

Побудова есе — це відповідь на питання або розкриття теми, що засновано на класичній системі доказів.

1. Тема та виконавець есе;

2. Вступ: сутність та обґрунтування вибору цієї теми есе, авторське бачення.

Мета та завдання роботи — очікуваний результат роботи в цілому та конкретні результати, які будуть отримуватися в ході розкриття теми. На цьому етапі дуже важливо правильно сформулювати питання, на які ви збираєтеся знайти відповідь у ході свого дослідження.

При роботі над вступом можуть допомогти відповіді на наступні питання: «Чи потрібно давати визначення термінам, що є в темі есе?», «Чому тема, яку я розкриваю, є важливою в даний момент?», «Які поняття будуть залучені в мої міркування?», «Чи можу я розділити тему на трохи більше дрібних підтем?» і т. д.

3. *Основна частина:* теоретичні основи обраної проблеми й виклад основного питання. Ця частина припускає розвиток аргументації й аналізу, а також обґрунтування їх, виходячи з наявних даних, інших аргументів і позицій щодо питання. У цьому полягає основний зміст есе й це являє собою головні труднощі.

Тому важливе значення мають підзаголовки, на основі яких здійснюється структурування аргументації; саме тут необхідно

обґрунтувати (логічно, використовуючи дані або строгі міркування) пропоновану тезу.

Залежно від поставленого питання аналіз проводиться на основі наступних категорій: причина — наслідок, загальне — особливе, форма — зміст, частина — ціле, сталість — мінливість. У процесі побудови есе необхідно пам'ятати, що один параграф повинен містити тільки одне твердження й відповідний доказ, підкріплений графічним або ілюстративним матеріалом.

4. Висновок: узагальнення й аргументовані висновки до теми. Підсумовує есе або ще раз вносить пояснення, підкріплює зміст і значення викладеного в основній частині. Методи, що рекомендують для складання висновку: повторення, ілюстрація, цитата. Висновок може містити такий дуже важливий, що доповнює есе, елемент як вказівка на застосування дослідження, на розвиток взаємозв'язків з іншими проблемами.

Процес написання есе можна розбити на кілька стадій:

обмірковування - планування - написання - перевірка - виправлення. Планування - визначення мети, основних ідей, джерел інформації, термінів закінчення й подання роботи. Мета повинна визначати дії. Ідеї, як і мета, можуть бути конкретними й загальними, більше абстрактними. Думки, почуття, погляди й подання можуть бути виражені у формі аналогій, асоціації, припущень, міркувань, суджень, аргументів, доводів тощо.

Джерела.

Тема есе підкаже, де шукати потрібний матеріал. Зазвичай користуються бібліотекою, Інтернет-ресурсами, словниками, довідниками. Перегляд означає редагування тексту з орієнтацією на якість і ефективність. Якість тексту складається із чотирьох основних компонентів: ясності думки, виразності, грамотності й коректності. Необхідно чітко і ясно формулювати ідеї, які хочете виразити, інакше вам не вдасться донести ці ідеї й відомості до читачів.

Виразність — це доступність тексту для розуміння. Легше всього її можна досягти, користуючись логічно й послідовно ретельно обраними словами, фразами й взаємозалежними абзацами, що розкривають тему.

Грамотність відбиває дотримання норм граматики й правопису. Якщо в чомусь сумніваєтеся, загляньте в підручник, словник або посібник зі стилістики чи дайте прочитати написане людині, чия манера писати вам подобається.

Коректність — це манера письма. Писати треба полемічно, але чемно.

Використання літератури.

При написанні есе виникає певна група труднощів через незнання того, яким чином використовувати літературу з цієї теми. Студент має можливість уникнути цих проблем, виконуючи наступне правило: при цитуванні завжди подавати текст в лапках та формувати точне посилання на джерело, вказуючи номер сторінки.

Список використаних джерел.

Джерела можна розміщувати в списку одним із таких способів:

* в порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний для користування),

* в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків,

* у хронологічному порядку.

Відомості про джерела, які включено до списку використаної літератури, необхідно подавати відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць.

Вимоги до написання та оформлення реферату

Вимоги до оформлення реферату:

- текст роботи має бути надруковано з одного боку аркуша (формат А-4) стандартним 14 шрифтом Times New Roman;
- назви розділів краще набирати 14-им шрифтом (усі великі напівжирні), а пункти і підпункти виділяти напівжирним курсивом;
- міжрядковий інтервал – 1,5;
- відступ в абзацах – 1,25 см;
- текст реферату необхідно друкувати, залишаючи береги таких розмірів: лівий – 20 мм, правий – 15 мм, верхній – 20 мм, нижній – 20 мм;
- нумерація сторінок зверху посередині;
- обсяг реферату – 10-15 сторінок.

Ілюстративний матеріал – малюнки, графіки, схеми тощо слід розміщувати безпосередньо після прешого посилання на нього в тексті. Якщо графік, схема, таблиця не поміщається на сторінці, де є посилання, їх подають на насупній сторінці. На кожний ілюстративний матеріал мають бути посилання в тексті.

Вибір теми.

Тема реферату є важливим етапом у його написанні. З переліку тем, які є запропонованими, необхідно вибрати саме ту, яка є найбільш цікавою, або запропонувати самостійно сформульовану тему викладачеві. При визначенні теми необхідно керуватися як власним інтересом так і наявністю літератури з означеної проблеми. Для цього слід звернутися до бібліотечних каталогів, проконсультуватися з викладачем, використати Інтернет-ресурси. Якщо, на вашу думку, ви маєте достатньо інформації з означеної теми, можна сміливо приступати до написання реферату.

Робота над змістом.

Зміст реферату формується у процесі роботи над інформаційними джерелами. Послідовність викладу теми реферату конкретизується у розкритті питань плану. Зміст реферату може бути простим – перелік пунктів, чи складним – пункти поділяються на підпункти. У процесі написання реферату, зміст може доповнюватися чи змінюватися. Необхідно в кінці написання реферату зробити уточнення змісту.

Вступ

Обсяг вступу – 1-2- сторінки. У ньому має бути обґрунтована актуальність та стан дослідженості обраної проблеми в науковій літературі. У вступі формулюють мету і завдання реферату, дають короткий загальний огляд наукової літератури і використаних джерел. Обґрунтування актуальності обраної теми – це насамперед відповідь на питання: «Чому я вибрав цю тему реферату, чим вона мене зацікавила?» До того ж важливо пов'язати її з сучасними проблемами навчання і виховання студентів. Оцінюючи стан дослідження наукової проблеми, треба коротко висвітлити ту низку відомих авторів наукових уявлень, яка склалася в науці з цієї проблеми.

Можна запропонувати два варіанти формулювання *мети*:

1. Формулювання мети за допомогою дієслів: дослідити, вивчити, визначити, обґрунтувати, проаналізувати, систематизувати, висвітлити, розглянути, узагальнити тощо.

2. Формулювання мети за допомогою питань.

Завдання роботи – це конкретні сходинки (етапи) досягнення її мети. У короткому огляді літератури і джерел, з якими автор працював, треба оцінити їхню корисність, доступність, висловити своє ставлення до їхнього змісту.

Основна частина.

Основний зміст роботи розміщують після вступу, починаючи з нової сторінки. Сутність роботи — це викладання відомостей про предмет дослідження, необхідних і достатніх для розкриття сутності даної роботи .

У розділах основної частини подають:

- огляд літератури за темою і вибір напрямків досліджень;
- виклад загальних підходів до вирішення означеної проблеми;
- новітні погляди на проблему;
- відомості про проведені теоретичні і (або) експериментальні дослідження;
- аналіз і узагальнення результатів теоретичного чи емпіричного дослідження.

В огляді літератури окреслюють основні етапи розвитку наукової думки за обраною проблемою. Стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, автор повинен назвати ті питання, що залишились невирішеними і, отже, визначити своє місце у розв'язанні проблеми. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проведення досліджень у даній галузі.

У другому розділі, як правило, обґрунтовують вибір напрямку досліджень, теоретичного чи емпіричного дослідження. У теоретичних роботах розкривають проблеми та гіпотези, в експериментальних — пропонують програму та методи дослідження.

Далі, у наступних розділах, з вичерпною повнотою викладаються результати власних досліджень автора з висвітленням того нового, що він вносить у розробку проблеми. Автор повинен давати оцінку повноти вирішення поставлених задач, оцінку достовірності одержаних результатів, обґрунтування потреби додаткових досліджень, негативні результати, які обумовлюють необхідність припинення подальших досліджень.

Розділи можна поділяти на підрозділи і пункти. Пункти, якщо це необхідно, поділяють на підпункти. Кожен пункт і підпункт повинен містити закінчену інформацію.

Повні докази або подробиці дослідження можна розмістити у *додатках*.

Висновки.

Висновки розташовують безпосередньо після викладення основного змісту роботи, починаючи з нової сторінки. У висновках наводять оцінку одержаних результатів дослідження (наукову, практичну, соціальну цінність). Ця частина містить висновки автора стосовно сутності проблеми, питань, що розглядались у роботі, можливих галузей використання здобутих результатів роботи. У висновках необхідно наголосити на якісних та кількісних показниках отриманих результатів, викласти рекомендації щодо їх використання. Текст висновків можна поділяти на пункти.

Рекомендації.

Рекомендації йдуть, якщо це потрібно, після висновків, починаючи з нової сторінки. У рекомендаціях визначають подальші напрями роботи, які вважають необхідними, приділяючи основну увагу пропозиціям щодо ефективного використання результатів дослідження. Текст рекомендацій можна поділяти на пункти.

Список використаних джерел.

Список використаної літератури, який починають з нової сторінки, завершує основну частину. Перелік джерел, на які є посилання в основній частині роботи, наводять після рекомендацій, якщо вони є. Список використаних джерел — елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел. Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором

або виписують із каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв і т. ін. Порядкові номери описів у переліку є посиланнями у тексті (номерні посилання). Список використаної літератури складають із джерел у тому порядку, за яким вони вперше згадуються у тексті (найбільш зручний для користування) або за алфавітом. Відомості про джерела, включені до списку, необхідно давати відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць.

Додатки.

Додатки необхідно починати з нової сторінки. У додатках вміщують матеріал, який:

- є необхідним для повноти роботи, але включення його до основної частини роботи може змінити логічне та впорядковане уявлення про роботу;
- не може бути послідовно розміщений в основній частині роботи через великий обсяг або способи відтворення;
- може бути вилучений для широкого кола читачів, але є необхідним для фахівців.

Захист реферату має проходити за таким планом:

- актуальність обраної теми
- основні тези, що розкривають тему
- власний аналіз літературних джерел та ставлення до порушеної проблеми.

Критерії оцінювання рефератів.

Кожний реферат оцінюється, виходячи з аналізу сукупності таких критеріїв:

1. Актуальність теми.
2. План реферату має системно розкривати обрану тему.
3. Зміст реферату має передбачати розкриття положень сучасних підходів до проблем вищої школи.
4. Професійна специфіка. Розкриття особливостей підготовки майбутніх соціальних працівників.
5. Особистий внесок оцінюється із наявності власних аналітичних висновків та конкретних пропозицій щодо удосконалення підготовки фахівців у ВНЗ.
6. Використані джерела, тобто наявність достатньої кількості сучасних нормативних і наукових джерел.

Примітка: реферат «скопійований» із Інтернет-мережі чи такий, що не містить аналізу та узагальнень опрацьованої літератури та власного погляду на проблему - не зараховується.

Наукове видання

МЕЛЬНИК Л.П.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З КУРСУ**

**«СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА РІЗНИМ КАТЕГОРІЯМ НАСЕЛЕННЯ»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 232 СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ
ЗНАНЬ 23 СОЦІАЛЬНА РОБОТА**

Підписано до друку 12.12.2021 р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний Ум.друк. арк. 3.84. Тираж 50. Зам. 054

Видавець Ковальчук О.В.
32315, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський,
вул. Васильєва, 13, корп. А, 37.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7057 від 25.05.2020 р.